



### บทที่ 3

#### มูลเหตุ และผลกระทบของสังคราม

สังครามหรือการต่อสู้เกิดขึ้นได้เพราะมีสาเหตุ แต่การต่อสู้โดยไม่มีสาเหตุถือว่าเป็นลักษณะของคนโง่ มูลเหตุแห่งสังครามที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤต มีหลายประการ มูลเหตุประการสำคัญคือ การละเมิดสิทธิของผู้อื่นอันเป็นผลมาจากความโลภ การพิทักษ์สิทธิของประชาราษฎร เพื่อความสงบสุขของสังคม และการสนองตอบความต้องการมีอำนาจ ทรัพย์สิน ดินแดน และการแก้แค้นเพื่อความยิ่งใหญ่ของตนเอง

#### การละเมิดสิทธิของผู้อื่น

การทำสังครามอันมีสาเหตุมาจากการละเมิดสิทธิของผู้อื่นปรากฏในมหากาพย์มหากาพย์ต่างกล่าวคือ พระฑูรโยธน์ ผู้มีนิสัยคดโกง ชั่วร้าย มีความอิจฉาริษยาเหล่าพี่น้อง ปาณฑพ ที่มีคุณความดี เก่งกล้าสามารถและที่สำคัญเป็นผู้ที่มีสิทธิอันชอบธรรมที่จะขึ้นครองราชสมบัติแห่งนครหัสตินาปุระ พระฑูรโยธน์ได้คิดวางแผน เพื่อขจัดพี่น้องปาณฑพทิ้งห้า เพื่อที่ตนจะได้ครอบครองจักรทั้งหมด ดังคำกล่าวของพระกฤษณะแห่งแคว้นทวารกาว่า

"...พวกท่านทั้งหลายทั้งปวงย่อมทราบดีอยู่แล้วว่า พระยุดิษฐิระ ผู้มีเล่ห์กลแพ้อโอรสของพระสฤพล และอาณาจักรถูกชิงไปเนื่องจากความเป็นปฏิปักษ์ และได้มีข้อตกลงเรื่องการออกจากเมืองด้วย..."<sup>1</sup>

<sup>1</sup> MBh. 5.1.10.877.

servais bhavadbhis viditam yathāyam /  
yudhiṣṭhirah saubalena akṣavatyām /  
jito vikṛtyā apahr̥tam ca rājyam /  
punah pravāse samayah kṛtās ca //

ในมหากาพย์รามายณะ มีกล่าวถึงทศกัณฐ์ ได้ฟังนางคู่บารมี กเล่าวักย่องความงามของนางสีดา จนเกิดความปรารถนาที่จะได้นางมาเป็นสมบัติของตน จึงได้วางแผนให้มารีจแปลงตัวเป็นกวางหลอกล่อพระรามพระลักษมณ์ ออกจากอาศรม แล้วตนเองแปลงตัวไปลักพานางมา<sup>2</sup>

การที่ทศกัณฐ์ลักพานางสีดาไปจึงถือเป็นการละเมิดสิทธิของพระราม พระรามจึงต้องทำสงครามเพื่อความเป็นธรรม

#### การพิทักษ์สิทธิของประขาราชกฐร์เพื่อความสงบสุขของสังคม

วรรณคดีสันสกฤตได้ถ่ายทอดแนวคิดของการดำรงชีวิตคนอินเดียไว้มากมาย และแสดงให้เห็นหลักความเป็นจริงของมนุษย์ว่า เมื่อมีการละเมิดสิทธิ กล่าวคือ บุคคลหรือทรัพย์สินในความปลอดภัยถูกแย่งชิงไป ฝ่ายได้รับความเสียหายย่อมต่อสู้เพื่อแย่งชิงกลับคืนมา ดังเช่น แม่วัวพันธุ์ดีนับพันตัว ซึ่งนับว่าเป็นทรัพย์สินมีค่าของชาวเมืองมถุสยาแห่งท้าววิราฐ ถูกพวกกตริครรณะ และเการพโล่ด้อนเอาไป<sup>3</sup> ทำให้ท้าววิราฐจำเป็นต้องนำการต่อสู้เพื่อพิทักษ์สิทธิของราชกฐร์ในรัฐนี้ พระราชาผู้ให้ความคุ้มครองแก่ประชาชน ตั้งข้อความเป็นว่า "เมื่อพระราชาได้สลับเรื่องราวแล้วทรงให้จัดทัพชาวมถุสยา พร้อมด้วยรถรบ ช้าง ม้า และเกวียนกล่นไปด้วยคนเดินเท้าถือธง"<sup>4</sup>

มีข้อนำสั่ง เกตว่า การทำสงครามเพื่อรักษาสิทธิของประขาราชกฐร์นั้นเป็นหน้าที่ของพระราชาและสงครามนั้นมีมูลเหตุมาจากการละเมิดสิทธิของผู้อื่น

<sup>2</sup>Vālmiki, Śrīmadvālmikirāmayanam (Varanasi: Chowkhamba Vidyā Bhavan, 1977), p.356.

hamsasārasasamghuṣṭām vande godavarīm nadīm /  
ksīpram rāmāya 'samsa tvam sītām harati rāvaṇah //

<sup>3</sup>MBh. 4.29.28:832.

<sup>4</sup>MBh. 4.30.8: 832

tat 'srutvā nṛpatih senām matsyānām samayojayat /  
rathanāgāśvakalilām pattidhvajasamakulām //

ผู้เป็นกษัตริย์มีหน้าที่หลักอยู่อย่างหนึ่งคือ การปกป้องคุ้มครองประชาชนให้ได้ปฏิบัติภารกิจหน้าที่ของตนได้อย่างสมบูรณ์ ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุขของสังคม กษัตริย์จึงต้องปราบปรามผู้ก่อความเดือดร้อนแก่สังคม การปราบปรามธรรมจึงเกิดขึ้น เสมอตราบโศกที่คนพาลยังไม่หมดสิ้นไปในมหากาพย์รามายณะ มีเรื่องราวของ ลวณะ ซึ่งเป็นรากษสตนหนึ่งมีนิสัยพาลเกรงชอบก่อความเดือดร้อนแก่ผู้อื่นเสมอ เหล่าฤาษีที่บำเพ็ญพรตอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยมนา ถูกรากษสก่อความเสียหายไปขอความช่วยเหลือจากพระราม พระรามจึงได้ให้พระศัตรุฆณะไปปราบลวณะตนนั้น ดังมีข้อความว่า "บรรดาฤาษีอาศัยอยู่ที่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำยมนา ไปขอความช่วยเหลือจาก (พระราม) ผู้เป็นที่พึ่ง เพราะถูกรากษสลวณะ ทำลายพิธีกรรม"<sup>5</sup>

การสนองตอบความต้องการมีอำนาจ ทรัพย์สิน ดินแดน และการแก้แค้น

การทำสังครามหลาย ๆ ครั้งที่ปรากฏในวรรณคดีสันสกฤต มีสาเหตุมาจากความต้องการแผ่ขยายอาณาเขต และอำนาจทางการเมือง หากกาลใด สถานการณ์เอื้ออำนวย กล่าวคือ กองทหารแข็งแกร่ง อาหารอุดมสมบูรณ์ และกษัตริย์ผู้เป็นศัตรูอ่อนแอ<sup>6</sup>

ในสมัยโบราณ พระมหากษัตริย์ของชาวอารยัน จะทำพิธีอัศวเมธ ปลดปล่อยม้าอุปการ เพื่อแสดงความยิ่งใหญ่ ม้าที่ปล่อยไปนั้น ผ่านไปบ้านเมืองใดก็ตามหากไม่มีการขัดขวางก็ถือว่าบ้านเมืองนั้นเป็นมิตร และบำเพ็ญกรณในพระราชอำนาจ แต่ถ้าขัดขวางกองทหารที่ตามมานั้นก็ทำการปราบปราม ดังที่ปรากฏในมหากาพย์รามายณะ เมื่อท้าวทิลปะทรงเห็นว่าพระองค์ทรงปกครอง



<sup>5</sup> Gopal Raghunath Nandargikar, The Raghuvamśa of Kālidāsa (Varansi : Motilal Banarsidass, 1971), P.462.

lavanena viluptejyās tāmīsreṇa tam abhyayuh /  
munayo yamunābhājah 'saranyam 'saranārthinah //

<sup>6</sup> Arth. 12.1.246.

ประหารราชบุตรมานานแล้ว จึงทรงแต่งตั้งราชโอรส คือ พระรุชยันครองราชย์แทน<sup>7</sup> พระองค์ทรง  
ทำพิธีปลงศพมา 99 ครั้งแล้ว โดยมีได้รับการชดชวาง<sup>8</sup> เมื่อพระรุชยันครองราชย์จึง  
ให้ทำพิธีปลงศพเป็นครั้งที่ 100 แต่ในครั้งนี้ พระอินทร์ได้แอบกักศพมาอุปการ ฝังไว้โดยผู้ที่  
ติดตามมาแต่ไม่เห็น ทำให้มีการสู้รบเกิดขึ้น เมื่อได้รับพระการปกครองอาณาจักรจากพระบิดา  
แล้วพระรุชยทรงแผ่ขยายอำนาจของพระองค์ออกไปทุกทิศ<sup>9</sup> ดังนั้นพระองค์จึงทำสงครามเพื่อ  
ความมีอำนาจ ดินแดน และทรัพย์สิ้น ดังปรากฏ ในมหิโตปเทศ ความว่า "เมื่อใดการสงคราม  
จะมีผลสำเร็จประการ คือ ดินแดน 1 มิตร 1 และเงินทอง 1 เมื่อนั้นก็ควรจะทำสงคราม"<sup>10</sup>

### การทำลายศัตรูเพื่อเป็นการแก้แค้น

เมื่อใดก็ตามที่มนุษย์เราขาดสติไตรตรอง จมปลักอยู่กับความโกรธแค้น ครุ่นคิดหาวิธี  
การที่จะแก้แค้น สมองความโกรธนั้น ๆ ผลที่ตามมาคือความเดือดร้อนของผู้อื่นอีกหลาย ๆ คน  
หากการแก้แค้นนั้นกระทำใหญ่โตกว้างไกลออกไป ผลกระทบก็กว้างไกลออกไปด้วย ดังเช่นความ  
โกรธแค้นของโทรณพราหมณ์ ที่มีต่อท้าวทฤษภ แห่งแคว้นปัญจาละ ในอดีต โทรณพราหมณ์และ  
ท้าวทฤษภได้ไปร่ำเรียนวิชาทางด้านสงครามกับฤๅษี<sup>๑</sup> อัครินเวสด้วยกันเป็นเพื่อนรักกันมาก  
ท้าวทฤษภทกล่าวบ่อย ๆ ว่าอะไรที่เป็นของเธอ ก็จะเป็นของเธอด้วย ดังนั้นเมื่อเขาพา

<sup>7</sup>Ragh. 3.35:63.

tataḥ prajānāṃ ciram ātmanā dhṛtāṃ nitāntagurvīm laghāyisyatā  
dhuram /  
nisargasamskāravinita iti asāu nṛpeṇa cakra yuvarājaśabdabhāk //

<sup>8</sup>Ragh.3.38:64.

<sup>9</sup>Ragh.3.53-61:68-70.

<sup>10</sup>Hit.3.7.66:67.

bhūmīs mitraṃ hiranyaṃ ca vighrahasya phalatrāyāṃ /  
yadaitan niścitam bhāvi kartavyo vighrahas tadā //



บุตร-ภรรยาไปขอความช่วยเหลือจากท้าวทรมซึ่งขณะนั้นเป็นกษัตริย์แล้ว เขาได้รับการปฏิเสธพร้อมด้วยวาจาเหาะเห็บ พร้อมทั้งถูกขับไล่ออกมาอย่างไม่ไยดี ซึ่งสร้างความโกรธแค้นให้แก่โทรณพราหมณ์มาก โทรณะจึงต้องหาทางแก้แค้น โดยได้สอนวิชาการสงครามแก่ราชบุตร แห่งปาณฑพและเการพ จนสำเร็จ เขาได้ขอของตอบแทน (ทักษิณา) จากราชบุตรเหล่านี้ ทักษิณานั้นก็คือ การจับตัวท้าวทรมมาให้เขา<sup>11</sup>

### ผลกระทบของสงคราม

ผลกระทบของสงครามเป็นส่วนเกี่ยวข้องกับมูลเหตุที่กล่าวมาข้างต้น ผลกระทบจากสงครามมีทั้งผลดี และผลเสีย

#### ผลดีที่เกิดจากสงคราม

1. ความยุติธรรมเกิดขึ้นในสังคม เนื่องจากมูลเหตุสำคัญที่ก่อให้เกิดสงคราม คือ การละเมิดสิทธิของผู้อื่นเมื่อเหล่าพี่น้องปาณฑพถูกพวกเการพละเมิดสิทธิ โกงทรัพย์สมบัติและไม่ปฏิบัติตามสัญญา เหล่าพี่น้องปาณฑพ จึงต้องทำสงครามเพื่อความเป็นธรรมเพื่อให้ได้ครอบครองนครหัสตินาปุระตามสิทธิอันชอบธรรม แม้จะต้องแลกด้วยเลือดเนื้อ และชีวิตของญาติวงศ์ และครู-อาจารย์ก็ตาม

ในมหาภาพัรมาयณะ พระรามทรงปราบทศกัณฐ์ ผู้ละเมิดสิทธิของพระราม โดยลักพานางสีดาไป ซึ่งเป็นกรกระทำที่ไม่ถูกต้อง พระรามจึงทำสงครามเพื่อปราบอธรรม และสร้างความยุติธรรมให้เกิดขึ้น โลกจึงปราศจากอธรรม

2. ความสงบสุขเกิดขึ้นในสังคม ดังเช่นในมหาภารตะ ท้าววิราฐได้ยกกองทัพไปรบกับพวกตรีครณะและเการพ เพื่อติดตามเอาวีว และทรัพย์สมบัติของประยาชนคืนมา วีวเป็นสัตว์เคี้ยวรูกิจของชาวอารยันอินเดีย และยังให้อาหารหลักคือ นม เนย อีกด้วย ประยาชนได้รับวีวคืนก็อยู่กันอย่างสงบสุข

<sup>11</sup> Kisari Mohan Ganguli, tr., The Mahābhārata of Krishna

Dvaipāyana Vyāsa 1 (New Delhi: Munshiram Manoharlal, 1982), p.291.

และในมหากาพย์รามวงศ์ พระรามทรงให้พระศัตรุภณะไปปราบลวณะ ที่มา  
ก่อนการท้าวสิริกรรมของเหล่าฤาษี ผู้อาศัยอยู่ริมฝั่งแม่น้ำยมนา หลังจากนั้นเหล่าฤาษีก็อยู่อย่าง  
ปลอดภัย และปฏิบัติธรรมของตนได้อย่างสงบสุข

3. พระราชาผู้ชนะมีอาณาเขตกว้างขวางนั้น ดังเช่นพระชมพูได้ยกกองทัพไปตีเมือง  
ต่าง ๆ มากมาย และปราบปรามเมืองที่แข็งข้อมิยอมอ่อนน้อมแก่พระองค์ จนได้ชัยชนะในทุก ๆ  
ทิศ นอกจากจะได้อาณาจักรกว้างขวางขึ้น ก็มีเมืองขึ้นมากมายแล้ว ยังได้ยึดเอาทรัพย์สมบัติ  
มาด้วย พระองค์มิได้นำโภคทรัพย์ เหล่านั้นมาเป็นของพระองค์เพียงองค์เดียว แต่ได้นำมาแจกจ่าย  
ส่วนที่เหลือที่กวาดต้อนมาก็ได้ปล่อยกลับยังบ้านเมืองของตน<sup>12</sup>

4. ผู้มีชัยชนะในสงครามย่อมมีความยินดีและพอใจ ดังที่โอรณะให้ราชบุตร เการพ  
และปาดเทพ ยกกองทัพไปรุกรานเมืองปัญจาละเพื่อจับตัวท้าวทรุบท เมื่อเหล่าพี่น้องปาดเทพและ  
เการพ ชนะในสงคราม จับท้าวทรุบทมาได้ โอรณะจึงมีความยินดีและพอใจยิ่งที่สมหวังในสิ่งที่  
ตั้งใจไว้

#### ผลเสียที่เกิดจากสงคราม

การทำสงครามนั้นไม่ว่าผู้แพ้หรือผู้ชนะ ย่อมประสบกับความสูญเสีย ผลเสียของการทำ  
สงครามดังต่อไปนี้

#### 1. สิ้นวงศ์ตระกูล

สงครามมิได้ทำลายเพียงชีวิตมนุษย์และสิ่งก่อสร้างเท่านั้น แต่สามารถล้างผลาญ  
เผ่าพงศ์วงศ์ตระกูลจนสิ้นซากได้ เพราะความโลภและความอิจฉาริษยาของคนคนเดียว ทำให้  
ญาติพี่น้องต้องเข่นฆ่ากันเอง ดังเช่น ในมหากาพย์มหาภารตะ จากการกระทำของพระทุรโยธน์ที่คิด  
จะครอบครองทรัพย์สมบัติ และราชสมบัติของพวกปาดเทพ แต่เพียงผู้เดียว เขาวางแผนกำจัด  
พี่น้องปาดเทพทั้ง 5 หลายครั้ง หลายครา ตั้งแต่สมัยเยาว์วัย จนเติบโตใหญ่ครองเมืองก็มิได้เลิกรา

<sup>12</sup>Ragh. 4.85-87:98.

ครั้งหนึ่งเขาได้วางแผนให้ปุโรหิต อามตย์คนสนิท สร้างปราสาททาศรี ที่เมืองวารณาวัต เพื่อเป็นที่พักแก่เหล่าปาลเทพ แล้วตัดไฟเผาขณะพวกเขาอนหลับ แต่ด้วยกุศลแห่งกรรมดี พระวิบุรบอกให้รู้เสียก่อนและหนีรอดไปได้ ต่อมาพระปุโรหิตได้พระศุภนิ ผู้เป็นญาติเป็นคู่คิดวางแผนเล่นสกาเติมกันเอาเมืองอันทรปรัลลี คือเหล่าปาลเทพต้องออกเดินป่าถึง 13 ปี พระปุโรหิตไม่เคยคิดละเว้นที่จะเข่นฆ่าพี่น้องปาลเทพเลย โครทักทานเช่นโรกัไม่ฟัง ดังนั้นจึงเกิดสงครามมหาภารตะที่ทุ่งกุรุเกษตร เป็นสงครามที่ยิ่งใหญ่มีการสูญเสียมากที่สุด กินเวลาถึง 18 วัน พี่น้องฝ่ายเการพเสียชีวิตหมดในสนามรบ ยังความเศร้าโศกแก่ท้าวอรุตราษฎร์<sup>13</sup>

2. สตรี และเด็กเล็ก ขาดที่พึ่ง เหล่าภรรยาและบุตรของนักรบต้องประสบกับความทุกข์น่าเวทนา เพราะผู้นำของคร ออบครัวสิ้นชีวิตในสนามรบ และผู้เป็นมารดาที่สูญเสียบุตรชายหมดต่างพิลาพร่ำพัน การสงครามทำให้เกิดความสูญเสีย ภัยพิบัติกรรมนุญย์มากมายมหาศาล ผลที่ตามมานั้นก็ก่อให้เกิดความโศกสลด และปัญหาแก่ชีวิตครอบครัวมากมาย เรือที่ขาดหางเล็ดต้องลอยคว้างคว้างฉนืด ครอบครัวที่ขาดผู้นำก็ฉนืด

มหากาพย์รามายณะ ได้กล่าวถึงนางยักษ์ทั้งหลายที่สูญเสียผู้นำต่างเศร้าโศกเสียใจร่ำไห้ประหนึ่งช้างพังเปล่งเสียงร่ำร้องเพราะสูญเสียโยลงไป<sup>14</sup>

<sup>13</sup> MBh.11.1.4-5:1960.

hate putrasāte dīnaṃ chinnasākham iva drumam /  
putrasokābhisamtaptam dhṛtarāṣṭram mahīpatim //4//  
dhyānamūkatvamāpannam cintayā samabhiplutam /  
abhogamyā mahāprājñāḥ samjayo vākyaṃ abravīt //5//

<sup>14</sup> R.6.110.1,5: 856-857.

rāvaṇaṃ nihataṃ dr̥ṣṭvā rāghavena mahātmanā /  
antaḥpurāt viniṣpetū rākṣasya 'sokakarśitāḥ //1//  
tā bāṣpaparipūrṇākṣyo bhartṛsokaparājitāḥ /  
karīṇya iva nardantyaḥ karenvo hatayūthapāḥ //5//

คัมภีร์ภควัทคีตา กล่าวถึง คำอ้างของพระอรชุน ที่ไม่ยอมทำสงคราม เพราะเป็น การทำลายตระกูล และวงศ์ญาติ เหล่าสตรีต้องประสบความทุกข์ยากด้วยขาดผู้นำ ทำให้เกิด เลื่อมเสียนปเนในวาระ<sup>15</sup>

3. ผู้ถ่ายทอดในสงครามย่อมสูญเสียอำนาจ อาณาเขต และทรัพย์สินสมบัติ ดังที่กล่าว มาแล้วข้างต้นว่า สงครามเป็นการกระทำของคน 2 กลุ่ม เมื่อกลุ่มหนึ่งชนะก็ได้อำนาจทางการเมือง อาณาเขตและทรัพย์สินไป แม้จะสูญเสียกลับไปบ้างก็ตาม กลุ่มที่แพ้ย่อมสูญเสีย อิสรภาพ จึงเป็น การสูญเสียอันยิ่งใหญ่ ดังนั้น เมืองใด ประเทศใด แก่สงคราม เมืองนั้น ประเทศนั้น ต้องเป็น เมืองขึ้น หรือประเทศราช

ดังนั้นผลกระทบของสงครามจึงมีทั้งผลดีและผลเสีย พระราชาหรือผู้ปกครอง ประชาราษฎร จึงควรคิดไตร่ตรอง อย่างรอบคอบว่า เมืองใดควรสร้างสัมพันธไมตรีด้วย และ เมืองใดควรไปสวามิภักดิ์ สงครามจึงเป็นนโยบายที่ผู้นำประเทศจะกระทำเมื่อใช้นโยบายอย่าง อื่นไม่ได้ผลตั้งข้อความที่ว่า

"พึงพยายามเอาชนะศัตรู ด้วยการไม่ทำสงครามทุกคราวไป เพราะการทำสงคราม ระหว่างสองฝ่าย ชัยชนะเป็นผลที่ไม่แน่นอน"<sup>16</sup>

<sup>15</sup> MBh. 6.23.40-41:1159.

kulakṣaye praṇāśyanti kuladharmāḥ sanātanaḥ /  
dharma naṣṭe kulam kṛtsnam adharmo abhibhavaty uta //40//  
adharmābhibhavāt kṛṣṇa praduṣyanti kulastriyaḥ /  
strīṣu duṣṭāsu vārṣṇeya jāyate varṇasamkaraḥ //41 //

<sup>16</sup> Hit. 3.6.39:63.